

Overvallen in beeld. Gedrag van daders, slachtoffers en omstanders (2016). M.R. Lindegaard, W. Bernasco en T. de Vries (Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving, Amsterdam). Politiewetenschap 90

Doelstelling

Dit onderzoek beoogt de methodologische problemen van onderzoek gebaseerd op slachtoffer- en daderschap te omzeilen door de analyse van beeldmateriaal van overvallen in de detailhandel en horeca, die zijn vastgelegd met surveillancecamera's.

Onderzoeksvragen

1. Zijn er vormen van slachtoffer- en omstandergedrag aan te wijzen die kunnen voorkómen dat daders de overval succesvol uitvoeren?
2. Zijn er vormen van slachtoffer- en omstandergedrag aan te wijzen die kunnen voorkómen dat slachtoffers en omstanders worden blootgesteld aan lichamelijk geweld?

Methode van onderzoek

- systematische gedragsobservatie van beeldmateriaal

Uitgevoerd in

Politie-eenheden Rotterdam en Amsterdam

Samenvatting

Al eerder bleek uit onderzoek dat slachtoffers, om escalatie van geweld en lichamelijk letsel tijdens overvallen te voorkomen, beter rustig kunnen blijven en geen weerstand bieden. Op basis van analyse van camerabeelden is in dit onderzoek gedetailleerd en objectief beschreven hoe de interactie met de overvalverloopt. Er werd gebruik gemaakt van beeldmateriaal van overvallen in de detailhandel en horeca, afkomstig van beveiligingscamera's in de bedrijven zelf, dat door de politie beschikbaar werd gesteld.

Het meeste onderzoek naar criminaliteit is gebaseerd op wat daders, slachtoffers en omstanders er achteraf over vertellen, maar hun weergave van de feiten kan gekleurd zijn door beperkte en selectieve waarneming en herinnering en door sociale wenselijkheid. Het gebruik van beeldmateriaal van beveiligingscamera's biedt unieke en waardevolle informatie over de handelingen van daders, slachtoffers en omstanders tijdens overvallen. Informatie die objectiever is dan wat de betrokkenen zelf kunnen reconstrueren.

In totaal zijn 58 overvallen geanalyseerd aan de hand van camerabeelden. Het doel was om vast te stellen of slachtoffers en omstanders kunnen voorkomen dat daders de overval succesvol uitvoeren en hoe zij kunnen voorkomen dat zij zelf worden blootgesteld aan lichamelijk geweld.

De meeste overvallen vonden plaats in winkels, vooral in supermarkten. Opvallend was dat bij weinig overvallen sprake was van lichamelijk geweld. In de meeste gevallen was het duidelijk wat de daders wilden en wat zij van de slachtoffers en omstanders verwachtten. Slachtoffers en omstanders boden in de regel geen of beperkte weerstand. Dit stelde overvallers meestal in staat de overval uit te voeren door met geweld te dreigen zonder het daadwerkelijk toe te passen.

De onderzoekers geven een aantal adviezen om escalatie te voorkomen. Door op afstand van de dader te blijven, het hoofd te buigen en schouders en handen naar beneden te laten hangen, of door de handen actief in de lucht te steken als een teken van overgave, lopen

slachtoffers en omstanders minder gevaar op geweld en letsel. Het lijkt erop dat overvallers bewegingen in hun richting of een lichaamshouding die onverzettelijkheid uitstraalt reeds beschouwen als voortekenen van verzet.

Ook worden er praktische aanbevelingen gedaan voor trainingen van potentiële slachtoffers en omstanders van overvallen. Naast de algemene adviezen “blijf rustig”, “verzet je niet” en “werk mee” worden op basis van dit onderzoek ook meer concrete aanbevelingen gedaan, zoals “gooi niet met objecten”, “raak de daders niet aan”, “beweeg niet in de richting van de dader op eigen initiatief”, “maak je lichaam klein” en “kijk de dader niet aan”. Het aannemen van een dominante houding en het plegen van actief verzet leiden er niet toe dat daders een overval afbreken. Zij maken vooral de kans op geweld groter.

De bevindingen ondersteunen het advies van de politie aan slachtoffers om bij overvallen het RAAK principe te volgen, dat wil zeggen rustig blijven, (de overval) aanvaarden, (de buit) aangeven en (naar de daders) kijken. Direct oogcontact kan echter beter vermeden worden.